

LBRIS

We know
books

NICOLAE BUTA

AVRAM IANCU ȘI EPOCA SA

Ediție îngrijită și studiu introductiv de
Veronica Turcuș

Cluj-Napoca, 2024

Cuprins

Nicolae Buta, momentul centenar Avram Iancu din 1924 și cercetarea în cadrul Institutului de Istorie Națională din Cluj în primii săi ani de existență. <i>Studiu introductiv</i> de Veronica Turcuș	7
<i>Nota editorului</i>	46

AVRAM IANCU ȘI EPOCA SA

Prefață.....	49
Un cuvânt înainte.....	51
Câteva informații și considerațiuni asupra tinereții lui Iancu ...	57
Mișcările revoluționare din Europa în anul 1848 și naționalismul exagerat al Ungurilor. Széchenyi și Kossuth	76
O perioadă de sbucium și precipitări. Revoluția din primăvara anului 1848 până la izbucnirea războiului civil	87
Prefectul și legiunile sale	115
În vârtejul luptelor.....	130
Tovărășia de arme a tinerilor prefecți și tribuni	157
Răsplata împărătească	182
Umbra lui Iancu și sfârșitul lui.....	206
Eugen Friedenfels despre Avram Iancu	213

**Nicolae Buta,
momentul centenar Avram Iancu din 1924
și cercetarea în cadrul
Institutului de Istorie Națională din Cluj
în primii săi ani de existență¹**

Născut în Transilvania, la Apoldul de Jos (județul Sibiu), la 20 martie 1901, într-o familie de confesiune ortodoxă, Nicolae Buta a frecventat cursurile Universității Daciei Superioare în primii ani de la înființare, absolvind în 1924². Au urmat apoi anii specializării în Istorie medievală și modernă la Școala Română de la Roma (1924-26), tânărul studios fiind recomandat de Consiliul profesoral al Facultății de Litere din Cluj la 28 iunie 1924³. A fost membru activ al Societății Studenților

---

¹ Materialul a fost publicat sub titlul *Un biograf mai puțin cunoscut al lui Avram Iancu – Nicolae Buta* în vol. „150 de ani de muzeografie orădeană”, coordonatori Gabriel Moisa, Aurel Chiriac, „Crisia”, Oradea, Editura Muzeul Țării Crișurilor, vol. LII, Supliment nr. 1, 2022, pp. 332-346.

² Nicolae Buta și-a trecut licența cu calificativul *Magna cum Laude*, în specialitățile Istoria românilor, Istorie universală și Sociologie. „Anuarul Universității Regele Ferdinand I. Cluj pe anul școlar 1928-29”, Cluj, 1929, p. 281.

³ În anul 1924, Nicolae Buta a concurat pentru o bursă la Școala Română de la Roma alături de un alt absolvent al Universității clujene, Constantin Daicoviciu. Acesta din urmă solicitase, încă din 1923, o bursă la instituția de studii postuniversitare din capitala Italiei, însă în vara respectivă a fost desemnat, de la Cluj, profesorul agregat Ștefan Bezdechi (vezi cererea lui Ștefan Bezdechi din 7 iunie 1923, păstrată la Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale – S.J.A.N. Cluj, Fond Universitatea din Cluj, nr. 798, Facultatea de Filosofie și Litere, doc. nr. 384-1922/23 și discuțiile pe temă din ședințele Consiliului profesoral al Facultății de Litere a Universității clujene din 28 mai, 16 iunie și 3 octombrie

în Filosofie și Litere a Universității clujene, înființată în anul 1919 după modelul vechilor societăți studențești din Austro-Ungaria („Petru Maior” din Budapesta, „România Jună” din Viena, „Julia”

1923 în Idem, *Procesele verbale încheiate în ședințele Consiliului profesorilor în anii 1919/20-1923/24*, f. 203, 205v, 210). În 1924, Constantin Daicoviciu prezenta din nou o cerere pentru a fi admis la Școala Română de la Roma. Pe de altă parte, încă de la 28 februarie 1924, Nicolae Buta solicita Facultății clujene, pentru anul următor, bursa acordată de Ministerul Instrucțiunii pentru studiul „instituțiilor slavo-române”. „În cazul când chestiunea acestei burse (schimbul favorabil) nu este definitiv rezolvită – scria N. Buta –, Vă rog să binevoiți a-mi acorda o bursă pentru Paris (Institutul dlui Iorga)”. Idem, doc. nr. 417/1-1923/24, f. 1. Interesant este că în cerere, în loc de Paris, a fost scris mai întâi Roma, peste care a fost trasă o linie și completată apoi deasupra noua destinație, cunoscându-se probabil că aceeași bursă era vizată încă din anul anterior de Constantin Daicoviciu. De altfel, încă de la 24 mai 1924, decanul N. Drăganu solicita Ministerului Instrucțiunii o informare „în privința vacanțelor care se vor produce pentru Facultatea noastră în anul școlar viitor la Școala Română din Roma și Paris [adăugat cu creion], deoarece avem candidați care se interesează și nu le putem da nici un răspuns”. Idem, doc. nr. 362-1923/24. Până la urmă, recomandarea pentru Nicolae Buta s-a făcut pentru Școala Română de la Roma („Avem onoare a Vă face cunoscut – îi scria decanul N. Drăganu lui Buta la 18 septembrie 1924 – că Dl. Prof. V. Pârvan ne-a comunicat că a hotărât trecerea Dvoastră pe ziua de 1 oct. 1924 pe tabloul membrilor Școlii Române din Roma”), la Paris fiind trimis în anul respectiv N. Georgescu-Tistu. Idem, doc. nr. 21/1-1924/25, doc. 21/2-1924/25, doc. 25-1924/25; *Procesele verbale încheiate în ședințele Consiliului profesorilor în anii 1919/20-1923/24*, f. 244, 247v (ședințele din 18 iunie și 28 iunie 1924). S-a stabilit, de asemenea, ca locul care se va elibera după întoarcerea profesorului Bezdechi din Italia să îi fie acordat lui Constantin Daicoviciu. Ultimul va ajunge însă la Roma doar în toamna anului 1925, deoarece în septembrie 1924 directorul Pârvan comunica Facultății de Litere din Cluj că la Școală nu este loc decât pentru Buta, urmând ca Daicoviciu să fie primit în anul următor. Idem, doc. 25-1924/25; *Procesele verbale încheiate în ședințele Consiliului profesorilor în anii 1924/25-1928/29*, f. 259/10v, 295/44 (ședințele din 1 noiembrie 1924 și 26 mai 1925). Pe temă, Veronica Edroiu-Turcuș, *Procesul de selectare a bursierilor pentru Școala Română de la Roma în primii ani de funcționare*, „Anuarul Institutului de Istorie «A.D. Xenopol» din Iași”, 2018, tom LV, pp. 213-228.

din Cluj sau „Junimea” din Cernăuți), asociații ale tineretului universitar care puneau un mare accent pe latura artistică și literară a activității lor. Societatea Studenților în Litere din Cluj i-a avut ca secretari, la începutul anilor ‘20, pe tinerii Ioan Moga și Ștefan Pașca, la rândul lor membri ai Școlii Române din Roma în anii 1926-1929, studenți români animați de ideile naționale în vogă la vremea respectivă. Nicolae Buta a făcut parte din Comisia literară a asociației, iar în anul universitar 1923-24 a condus-o în calitate de președinte, reprezentând studențimea universitară din Cluj la serbările centenarului lui Avram Iancu, desfășurate în 1924⁴. De aceea, nu întâmplător, interesul său științific s-a orientat către studierea mișcării naționale, redactând, încă din perioada în care era student, o monografie despre Avram Iancu, premiată de Institutul de Istorie Națională din Cluj⁵.

Tănărul Nicolae Buta s-a remarcat, încă de student, în cadrul Seminarului de istorie nouă a Românilor condus de profesorul Ioan Lupaș. În decursul ultimului său an de facultate, 1923-24, Buta a prezentat o interesantă lucrare privitoare la Istoria Transilvaniei, *Istoricul de curte al principelui ardelean G. Bethlen (Gaspar Vereș Boiti)*, fiind deja cooptat la Institutul de Istorie Națională de către directorii acestuia, Ioan Lupaș și Alexandru Lapedatu, în calitate de „scriitor diurnist pentru bibliografie”⁶.

Seminarul profesorului Lupaș a fost un ambient prolific în care tinerilor studenți le era stimulată pasiunea pentru paleografie și pentru delicata și riguroasa abordare a izvorului istoric. În același

---

⁴ „Anuarul Universității din Cluj pe anul școlar 1921-22”, Cluj, 1923, pp. 219-220; 1930-31, Cluj, 1931, pp. 338-339.

⁵ Nicolae Buta, *Avram Iancu și epoca sa*, Cluj, Impr. Dr. S. Bornemisa, 1924, 112 p. Vezi și I. Moga, *Contribuția membrilor Institutului de Istorie Națională la istoriografia română în ultimul sfert de veac (1920-1945)*, „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, Sibiu, X, 1945, p. 627.

⁶ „Anuarul Universității din Cluj pe anul școlar 1923-24”, Cluj, 1925, pp. 139-140.

an universitar, de exemplu, în ambianța seminarului profesorului Lupaș au mai prezentat interesante lucrări pe problematici pertinente Renașterii și preiluminismului alți doi studenți ai săi, care se vor specializa ca istorici și arhiviști la Școala Română din Roma în primul ei deceniu de funcționare, Ioan Moga și Alexandru Doboși, ulterior cu o carieră notabilă în cadrul Institutului de Istorie Națională, pe care cel dintâi l-a condus ca director în primii ani postbelici (Ioan Moga se ocupa atunci de *Viața și opera lui Dimitrie Cantemir*, iar Al. Doboși a redactat o lucrare privitoare la *Ștefan cel Mare și Matei Corvinul ca reprezentanți ai Renașterii culturale și artistice*). În același timp, printre studenții începători care participau la exercițiile de seminar, citind și transcriind acte vechi, se număra și mai tânărul Aurel Decei. Dacă Al. Doboși se va orienta ulterior, după obținerea licenței în Istoria românilor, Istorie universală și Geografie în anul 1924⁷, spre arheologie și istoria economiei, în perioada specializării la Roma din 1929-31 dedicându-se mai ales investigațiilor arheologice și topografice⁸, Ioan Moga și Aurel Decei (bursier al Școlii în anii 1928-30) – ambii cooptați în deceniile interbelice în rândul personalului științific al Institutului de Istorie Națională din Cluj, unde Moga a funcționat în perioada 1929-1942 ca asistent, iar Decei, în anii 1930-1932, ca secretar-bibliotecar – se vor perfecționa în paleografie și diplomatică, cercetând știrile privitoare la români conservate în Archivio Segreto Vaticano⁹. Alături de

---

⁷ „Anuarul Universității Regele Ferdinand I. Cluj pe anul școlar 1928-29”, p. 281.

⁸ Pentru figura lui Alexandru Doboși vezi S.J.A.N. Cluj, Fond. Univ. din Cluj, Fac. de Lit., doc. nr. 457-1925/26; doc. nr. 714-1928/29, f. 13, 22; doc. nr. 714/2-1928/29, f. 4-5; doc. nr. 736/1-1928/29, f. 1; Procesele verbale încheiate în ședințele Consiliului profesorilor în anii 1924/25-1928/29, f. 345/53, 490/239 (ședințele din 18 iunie 1926 și 19 iunie 1929).

⁹ Idem, doc. nr. 37/1-1926/27, f. 4; doc. nr. 645/1-1927/28, f. 5-6; „Academia Română. Anale. Ședințele din 1929-30”, tom. I, p. 57. Aurel Decei a absolvit Facultatea de Litere și Filosofie din Cluj în iunie 1927 și încă din anii studenției s-a remarcat în cadrul activităților universitare (în ultimul an de studiu, 1926-27,

Nicolae Buta, și Ioan Moga și-a făcut o utilă ucenicie în domeniul bibliografiei în cadrul Institutului de Istorie Națională, sub conducerea lui Ioan Lupaș și directa îndrumare a asistentului Ioachim Crăciun, în anul universitar 1923-24 funcționând de asemenea ca „scriitor diurnist pentru bibliografie”¹⁰.

Problematica mișcării naționale și îndeosebi figura lui Avram Iancu au reprezentat un constant interes științific în activitatea lui Nicolae Buta. Tânărul studios îi va consacra personalității lui Avram Iancu o serie de studii în contextul redactării monografiei *Avram Iancu și epoca sa*, lucrare publicată în anul 1924, în momentul aniversării a 100 de ani de la nașterea revoluționarului pașoptist. Demersul a fost, fără îndoială, inspirat de profesorii săi Ioan Lupaș și Alexandru Lapedatu, cei doi co-directori ai Institutului de Istorie Națională din Cluj. În mod special, așa cum indică însuși autorul, elaborarea monografiei dedicate lui Avram Iancu s-a realizat în ambianța propice a Seminarului de istoria nouă a Românilor patronat de Ioan Lupaș, îndrumările teoretice ale acestuia din urmă,

---

fiind, de exemplu, președinte al Comitetului Societății Studenților în Litere și Filosofie). Institutul de Istorie Națională i-a apreciat primele demersuri de activitate științifică, premiind cu suma de 2000 lei lucrarea sa *Analiza părților din Verancius cari privesc istoria Românilor în sec XVI*. „Anuarul Universității din Cluj pe anii școlari 1925/26 și 1926/27”, Cluj, 1928, p. 148; S.J.A.N. Cluj, Fond Univ. din Cluj, Fac. de Lit., doc. nr. 403/1-1926-/27, f. 1; doc. nr. 421-1926/27; 486/1-1927/28, f. 1; Procesele verbale încheiate în ședințele Consiliului profesorilor în anii 1924/25-1928/29, f. 354/102, 423/172v (ședințele din 15 octombrie 1926 și 30 iunie 1928); „Academia Română. Anale. Ședințele din 1925-1926”, tom. XLVI, p. 143; *De la Asoc. „Astra”, „Patria”*, Cluj, VIII, 19 mai 1926, nr. 106, p. 3; *Premiile Institutului de Istorie Națională din Cluj*, „Patria”, VIII, 26 iunie 1926, nr. 137, p. 2; *Conducerea Soc. Studenților în litere*, „Patria”, VIII, 5 decembrie 1926, nr. 267, p. 4; Septimiu Martin, *Organizarea Institutului de Istorie Națională din Cluj-Sibiu în cel dintâi sfert de veac, 1920-1945*, în *Institutul de Istorie Națională din Cluj-Sibiu. 1920-1945. Ședința comemorativă din ziua de 4 Februarie 1945*, „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, X, 1945, p. 719.

¹⁰ „Anuarul Universității din Cluj pe anul școlar 1923-24”, p. 140.

dar și îndemnurile și susținerea acordată tânărului student, facilitând finalizarea studiului¹¹. Inițiată ca o lucrare de seminar – cercetarea fiind demarată cu intenția de a contribui la o mai bună cunoaștere a eroului Avram Iancu în primii ani ai României întregite și ai organizării Universității românești din Cluj, dar și ca o datoare de onoare față de trecut a primei generații studențești a amintitei Universități – contribuția nu și-a propus o tratare exhaustivă a figurii revoluționarului pașoptist, ci mai mult o creionare a acesteia, Buta indicând, chiar în prefața monografiei, că bibliografia cărții și anexele documentare ale acesteia urmează a fi publicate ulterior (lucrarea are o singură anexă, *Eugen Friedenfels despre Avram Iancu*, pp. 107-112, anume traducerea părții dedicate lui Avram Iancu din Joseph Bedeus von Scharberg, *Beiträge zur Zeitgeschichte Siebenbürgens im 19. Jahrhundert*, von Eugen von Friedenfels, Wien, Wilhelm Braumüller, zweiter Teil, 1848-1858, 1877, pp. 404-412). Era vorba, desigur, de dificultăți de tipar, în condițiile în care lucrarea – publicată cu sprijinul lui Alexandru Lapedatu, atunci ministru al Cultelor și Artelor, din fondurile destinate serbărilor centenare Avram Iancu – trebuia să apară până la finele lui august 1924, la 31 ale lunii respective fiind organizate la Țebea, în Munții Apuseni, serbările aniversative¹², dar și de dezideratul de a face lucrarea cât mai accesibilă publicului nespecialist. Academia Română, în ședința plenară din 26 mai 1924, a decis la rândul său să marcheze, în cadrul respectivei sesiuni generale, centenarul lui Avram Iancu, iar Ioan Lupaș a rostit, la 8 iunie 1924, o comunicare intitulată *Avram Iancu* (ulterior publicată în volumul al treilea al „Anuarului Institutului de Istorie Națională”, studiul fiind însoțit de o amplă anexă documentară)¹³.

¹¹ N. Buta, *op. cit.*, p. III.

¹² După cum indică *Prefața* monografiei, ultimele detalii ale lucrării au fost perfectate la 15 august 1924, dată la care au fost scrise, la Cluj, și cuvintele introductive. *Ibidem*.

¹³ I. Lupaș, *Avram Iancu*, „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, Cluj, Inst. de Arte Grafice „Ardealul”, III, 1924-25 (1926), pp. 1-62.

Manifestările din Munții Apuseni, prilejuite de centenarul nașterii lui Avram Iancu, au fost organizate din inițiativa ASTREI, al cărei președinte era atunci Vasile Goldiș, și s-au desfășurat, în zilele de 30 august – 1 septembrie 1924, la Baia de Criș, Țebea și Câmpeni, în localitatea de baștină a tribunului, Vidra de Sus și pe Muntele Găina¹⁴. La evenimente au participat Regele Ferdinand I, Regina Maria, principele Carol și principesa Ileana, prim-ministrul Ion I. C. Brătianu, mitropolitul primat al Bisericii Ortodoxe Române

---

¹⁴ Serbările comemorative din întreg Ardealul și din România unificată au durat mai mult, întinzându-se pe întreaga perioadă 28 august-2 septembrie 1924. Ele au fost deschise printr-o suită de parastase pentru sufletul eroului pașoptist, oficiate de sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului pe stil vechi (28 august) în toate bisericile ortodoxe sau unite cu Roma de pe cuprinsul regatului României, slujbe religioase însoțite de cuvântări tematice rostite de diverse personalități ale politicii și culturii naționale. La 30 august s-au desfășurat o serie de manifestări la Baia de Criș, organizate de delegația ASTREI, în frunte cu Vasile Goldiș și mitropolitul Nicolae Bălan. În după-amiaza zilei respective organizatorii s-au deplasat la Țebea, unde a fost depusă o coroană care purta culorile naționale, păstrată în Biserica Adormirii Maicii Domnului din localitate (reconstruită în anii 1893-96 pe locul unui mai vechi edificiu de cult din lemn și cunoscută drept Biserica cu tricolor deoarece are pictate la interior, pe tavan, brăuri tricolore, unicitatea constând tocmai în modul în care a fost utilizat simbolul național în context religios), alături de celelalte două coroane, depuse în diverse momente de repropunere și cultivare a spiritului național (1899, 1943). Cu această ocazie, academicianul Ioan Lupaș a rostit o cuvântare din partea Asociațiunii, ziua încheindu-se la Baia de Criș cu o conferință a profesorului Sabin Oprean. A doua zi, la 31 august 1924, la Baia de Criș au fost dezvelite – în prezența ministrului Lapedatu – bustul lui Avram Iancu, realizat de Romulus Ladea și o placă comemorativă pe casa în care a murit eroul pașoptist. *Serbătorirea memoriei lui Avram Iancu. 100 de ani de la nașterea lui*, „Transilvania”, Sibiu, a. LV, aug.-sept. 1924, nr. 8-9, pp. 281-285; Rep., *Serbările în amintirea lui Avram Iancu la Baia de Criș, Țebea, Câmpeni, Vidra, pe Muntele Găina și la Cluj*, „Foaia Poporului”, Sibiu, a. XXXII, 7 septembrie 1924, nr. 36, p. 1. Pe temă Dorin Goția, *Astra și comemorarea lui Avram Iancu în 1924*, „Restituiri”, Deva, a. II, 1994, nr. 2, pp. 126-141; Ionela Simona Mircea, *Aniversări în memoria lui Avram Iancu*, „Muzeul Național”, București, vol. XXVI, 2014, pp. 95-114.

din România întregită, Miron Cristea, miniștri, generali și diverși oameni politici, intelectuali români ardeleni și de peste Carpați (să îi amintim doar pe Alexandru Averescu, Alexandru Lapedatu, Octavian Goga ca reprezentant al Academiei Române etc.), înalți ierarhi precum Vasile Suciu, întâiul stătător al Bisericii Române Unite cu Roma, arhiepiscop de Alba Iulia și Făgăraș, arhiepiscopul de Chișinău, Gurie Grosu etc. În vederea serbărilor au fost executate lucrări la mormântul lui Avram Iancu de la Țebea, care a fost degajat și împrejmuit, fiind adăugate incintei două tunuri de la 1877. Gorunul lui Horea a fost reconșionat, iar în perioada 15-18 august 1924 au fost aduse de la Gurahonț rămășițele pământești ale lui Ioan Buteanu, iar de la Rovina, osemintele lui Simeon Groza. De asemenea, în august 1924, au fost transferate în cimitirul de la Țebea din cel de la Orăștie mormintele unor ostași români căzuți în 1916 în luptele de la Petroșani, Vulcan și de pe Valea Jiului. Vizita regală în Munții Apuseni a început la 31 august 1924, în vederea facilitării deplasării fiind deschisă o haltă C.F.R. la câteva sute de metri de cimitirul din Țebea, declarat cu acea ocazie Cimitir al Eroilor Neamului¹⁵.

La Țebea, manifestările au fost inaugurate la 31 august 1924, în prezența oaspeților regali și ministeriali, de un parastas oficiat de un sobor de preoți în frunte cu Mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan, înaltul ierarh deschizând după slujbă și seria cuvântărilor¹⁶. Alexandru Lapedatu, ministrul Cultelor și Artelor, a evocat personalitatea eroului Apusenilor în fața autorităților reunite acolo, în

---

¹⁵ Vezi *Țebea. Monografie*, coord. Ioachim Lazăr, Deva, Ed. Karina, 2018, 636 p.; *Comemorarea lui Avram Iancu*, „Societatea de Măine. Revistă săptămânală pentru probleme sociale și economice”, Cluj, a. I, 7 septembrie 1924, nr. 21, p. 411. Pentru percepția epocii și necesitatea reliefării figurii lui Avram Iancu dintr-o perspectivă științifică, axată pe demersul istoriografic, vezi cronică serbărilor la Constanța Hodoș, *Sărbările Avram Iancu. Călătoria – Primirea Suveranilor – Conferințele – „Doamna Munților” – Găina*, „Adevărul Literar și Artistic”, București, ser. III, a. V, nr. 197, 14 septembrie 1924, p. 3.

¹⁶ *Serbătorirea memoriei lui Avram Iancu. 100 de ani de la nașterea lui*, pp. 286-291.

frunte cu Regele Ferdinand și Regina Maria¹⁷. Din partea tineretului universitar a cuvântat Nicolae Buta¹⁸, punând accent în alocuțiunea sa mai mult pe spiritul național care a determinat manifestările de la sfârșitul verii anului 1924 dedicate lui Avram Iancu, pe principiul fundamental care a animat secolul națiunilor, pe „sufletul național, care unește și trebuie să unească toate izvoarele vieții din trecut”¹⁹.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 291-293; Alexandru Lapedatu, *Avram Iancu. Cuvânt la mormântul lui, cu prilejul serbărilor pentru centenarul nașterii: 31 August 1924*, „Viitorul. Ziar politic”, București, a. XVI, 1924, nr. 4946, p. 3.

¹⁸ Prezența lui Nicolae Buta la serbarea de la Țebea și discursul rostit de acesta este evocat plastic, după douăzeci de ani, de colegul său de facultate Ion Breazu, de care l-a apropiat studiul la Universitatea clujeană în primii ani de după Marea Unire, când se forma acolo întâia generație de intelectuali români din Transilvania unită cu România. „Dacă tinerimea din Ardeal a fost reprezentată atât de strălucit la aceste serbări – rememora Ion Breazu în 1941 –, faptul se datorește mai ales lui Nicolae Buta. La mormântul Iancului de la Țebea, unde gorunul lui Horea își ridică brațele, glasul lui a răsunat ca o trâmbiță de arhanghel: inspirat, scăpărător, tinerește. Din tribuna regală îl ascultau Regele Ferdinand și Regina Maria, Ionel Brătianu, Octavian Goga, Vasile Goldiș și alți demnitari. Alături de ei, mulțimea, venită acolo de pe întreg cuprinsul țării, putea să vadă însă și un țăran și o țărancă în frumosul port din jurul Sibiului. Erau tatăl și măicuța lui Nicolae Buta, pe care el a ținut să-i aducă la marea sărbătoare și să-i așeze alături de capetele încoronate și de cei mai aleși oameni ai neamului. Așa știa el să-și cinstească părinții. Spre deosebire de atâția alții care s-au ridicat de la sat, el nu se rușina de ei, nu îi ascundea când veneau să-l vadă, ci îi arăta tuturor, cu fală și cu dragoste”. Ion Breazu, *Nicolae Buta [necrolog]*, „Transilvania”, a. LXXII, noiembrie 1941, nr. 9, p. 666.

¹⁹ Nuanțele discursului conturau reperele pe care ideologia naționalistă românească le va atinge în deceniile interbelice, perioadă, de altfel, considerată ca veritabilul apogeu al naționalismului ca și curent politic la nivel european. „Moșii nu erau elementele de import târziu pe aceste plaiuri – arăta Nicolae Buta în cuvântarea sa – și cel ce se sprijini în vârtejul luptelor pe oamenii băștinași [Avram Iancu], concreșcuți cu lespedea de piatră și scoarța pământului, dovedi mai întâiu dușmanului apropiat, mai apoi lumii civilizate, că aici, în cetatea de piatră a Ardealului, se mai păstrează încă resturi de îndărătnicie tragică”. N. Buta, *Cuvântul tinereții universitare la mormântul lui Avram Iancu*, „Societatea de Măine”, a. I, 7 septembrie 1924, nr. 21, p. 422; *Serbătorirea memoriei lui Avram Iancu. 100 de ani de la nașterea lui*, pp. 294-297.

Discursul lui Buta a fost așadar axat, în primul rând, pe problema dimensiunii faptelor revoluționarului pașoptist și a modului în care ecoul acestora a determinat trecerea în legendă a figurii lui Avram Iancu, a cultului stimulat și răspândit la nivel popular în legătură cu faptele și persoana eroului, subliniind că tinerimea „Ardealului desrobot” a fost crescută tocmai la flacăra acestei legende²⁰.

O altă serie de alocuțiuni au fost rostite cu ocazia prânzului festiv organizat chiar la fața locului, într-un pavilion special amenajat. Au cuvântat prim-ministrul Ionel Brătianu și Regele Ferdinand²¹. În partea a doua a zilei de 31 august, manifestările au continuat la Câmpeni, pe parcursul deplasării Principele Carol oprindu-se la Abrud pentru ceremonia punerii pietrei de temelie a unui spital. La Câmpeni, ceremoniile liturgice se desfășuraseră încă din dimineața zilei de duminică, 31 august, sub păstorirea mitropolitului primat Miron Cristea și a episcopului Clujului, Vadului și Feleacului, Nicolae Ivan (sfințirea noilor clopote ale bisericii ortodoxe), respectiv a mitropolitului Blajului, Vasile Suciu (serviciul divin în biserica unită) și a fost inaugurată o expoziție cu materiale specifice mineritului și industriei lemnului din Țara Moșilor²². La ședința solemnă a ASTREI, desfășurată la Câmpeni în după-amiaza zilei de 31 august 1924, în prezența Maiestății Sale Regele Ferdinand I al României, Silviu Dragomir a rostit un discurs dedicat figurii lui Avram Iancu²³. Au mai

---

²⁰ „Dăra de lumină pe care o lăasă Iancu în urma lui – aprecia Buta evocativ în cuvântarea sa – lumină cu folos cărările tinerimei; poezia populară i-a făurit un cult și noi am crescut în misterele lui. Povestea Iancului deșteptă în sufletul celor ce i-au urmat toate posibilitățile de eroism politic și cultural [...] Cu sufletul disciplinat de forța idealului care te-a covârșit în viață vom porni o ofensivă culturală împotriva întunericului, care sapă, iar legăturile noastre cu pământul strămoșesc ne vor desena direcția luptelor”. N. Buta, *op. cit.*, p. 423.

²¹ *Serbătorirea memoriei lui Avram Iancu. 100 de ani de la nașterea lui*, pp. 298-300.

²² *Ibidem*, pp. 301-304.

²³ S. Dragomir, *Avram Iancu. Discursul rostit în ședința solemnă a Asociației ținută în 31 august sub prezidenția M. S. Regelui la Câmpeni*, „Societatea de Măine”, a. I,

cuvântat Vasile Goldiș, mitropolitul primat Miron Cristea, mitropolitul unit Vasile Suci, arhiepiscopul Chișinăului Gurie Grosu, Octavian Goga din partea Academiei Române, Vasile Gheorghiu din partea „Asociațiunii bucovinene pentru literatura și cultura română”, iar Regele Ferdinand le-a răspuns²⁴. Tot la Câmpeni s-au întrunit în ziua respectivă frunzașii Partidului Național (Maniu, Vaida etc.) organizând cu acest prilej o ședință festivă la care au cuvântat Iuliu Maniu, I. Agârbiceanu, I. Lupaș etc.²⁵.

Familia regală și înalții oficiali au mai rămas în Ardeal și în perioada 1-2 septembrie 1924, în prima zi participând la serbările care au continuat în Munții Apuseni (pe Muntele Găina – unde o cruce comemorativă a fost sfințită de către mitropolitul primat și de către episcopul Nicolae al Clujului – și la Vidra de Sus, în localitatea de baștină a lui Avram Iancu, fiind sfințită casa eroului printr-o slujbă oficiată de episcopul Nicolae Ivan și fiind inaugurat acolo Muzeul Național Avram Iancu)²⁶, iar în 2 septembrie fiind prezenți cu toții la Cluj pentru ceremonia de consacrare a locului unde urma să fie ridicată statuia lui Avram Iancu, în fața Teatrului Național din localitate. Aici a fost săvârșit un serviciu divin de către mitropolitul primat Miron Cristea, anturat de mitropolitul Ardealului Bălan, de arhiepiscopul Chișinăului Gurie Grosu, de

---

7 septembrie 1924, nr. 21, pp. 412-416. Revista îi avea printre membrii comitetului de redacție pe Vasile Goldiș, D. Gusti, Mihai Popovici, G. Bogdan-Duică, Ioan Lupaș, Onisifor Ghibu, V.C. Osvadă, Radu Dragnea, Ion Clopoșel și își deschidea primul număr pe septembrie 1924 cu rubrica „Unitatea națională”, sub acest generic fiind publicate atât cuvântul festiv rostit de Silviu Dragomir la Câmpeni, cât și cuvântul studențimii, în numele căreia a vorbit, la Țebea, Nicolae Buta.

²⁴ *Serbătorirea memoriei lui Avram Iancu. 100 de ani de la nașterea lui*, pp. 304-338.

²⁵ Rep., *Serbările în amintirea lui Avram Iancu la Baia de Criș, Țebea, Câmpeni, Vidra, pe Muntele Găina și la Cluj*, p. 2.

²⁶ *Serbătorirea memoriei lui Avram Iancu. 100 de ani de la nașterea lui*, pp. 339-343.